

بسم الله الرحمن الرحيم

ارزش خانه داری در تحکیم خانواده از دیدگاه اسلام

سیده فاطمه جعفری و سיעسری^۱

چکیده:

این مطالعه با هدف شناسایی نمودن ارزش خانه داری در تحکیم خانواده از دیدگاه اسلام به قلم نگارش در آمده و در آن تلاش گردیده تا به این سؤال پاسخ داده شود که ارزش خانه داری در تحکیم خانواده از دیدگاه اسلام چیست؟

تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش بکار رفته در این مطالعه اسنادی می باشد. داده های مورد نیاز متناسب با اهداف و سؤالات تحقیق با استفاده از فیش جمع آوری و در تحلیل داده ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است.

از مهم ترین یافته های این مطالعه می توان به مشخص نمودن ارزش خانه داری از دیدگاه اسلام و از راه رسم خانه داری در تحکیم خانواده می توان به مرتب و آراسته سازی خانه، نظافت و بهداشت، آشپزی، تحمل مشکلات خانه داری و خدمت و از مدیریت در خانه داری در تحکیم خانواده می توان به سازماندهی خانه، تغذیه، مدیریت اقتصادی که شامل حفاظت از اموال شوهر، قناعت و مصرف بهینه اشاره نمود.

کلید واژه ها: ارزش خانه داری، تحکیم خانواده، اسلام.

مقدمه:

نهاد خانواده، اصلی ترین رکن جامعه و بستر فرهنگ های گوناگون و زمینه ساز خوشبختی و یا بدبختی انسان ها و امت ها است، و از این رو، اسلام – که برنامه ی سعادت و تکامل بشر است –، عنایت ویژه ای به سلامت، رشد و پویایی این نهاد سرنوشت ساز دارد. نوع دوستی و یگانگی زوجین در نهاد خانواده، بهترین فرصت برای اتحاد و وحدت کاری، اخلاقی و روانی است و زنان، علی رغم نقش های اجتماعی متنوع به ایفای وظیفه مهم خانه داری در محیط خانه اشتغال دارند، وظیفه خطیر خانه داری که فعالیت همچون

^۱ - طلبه پایه چهارم، مدرسه علمیه شهیده بنت الهدی، علی آباد کتول.

نگهداری و تربیت فرزند، تهیه غذا، خرید وسایل و مواد لازم منزل، را در بر می گیرد، مؤید همیاری وسیع زنان خانه دار در اقتصاد خانواده و کشور است.

بی تردید خانه داری که مجموعه ای از تلاش های زیر ساختی به شمار می رود، خانه نشینی نیست و بیکاری شمرده نمی شود. متأسفانه گروهی خانه داری را بیکاری می پندارند و آن را با بی سوادی مساوی می دانند. گویا خانه داری یعنی در خانه ماندن و روز را به شب رساندن. گاه تعبیر خانه دار، توهین نابخشیدنی به شمار می رود؛ حال آنکه خانه داری بستر فرهنگ سازی و اصلاح اجتماع و رشد انسان هاست. وقتی مرد از کارهای روزانه و سر و صداهای خارج خسته شود، به خانه پناه می آورد؛ وقتی از کشمکش ها و ناملایمات به تنگ آید، برای استراحت به خانه می رود؛ حتی وقتی از گردش و تفریح خسته شود، به آنجا پناه می برد. آری، خانه بهترین آسایشگاهی است که انسان می تواند بدون هیچ قید و بندی در آنجا استراحت کند؛ یعنی جای انس و مودت، صفا و صمیمیت، آرامش و استراحت است؛ پرورشگاه مردان و زنان با فضیلت است؛ مرکز شخصیت سازی و کلاس تعلیم و تربیت فرزندان است، اجتماع کوچکی است که اجتماع بزرگ انسان ها را به وجود می آورد؛ ترقی و تنزل، صلاح و فساد جامعه به همین اجتماع کوچک مربوط است. از این رو اصلاح جامعه را باید از خانواده ها آغاز کرد.

صاحب نظران متعددی پیرامون خانه داری دست به قلم شده اند از جمله:

علی محمدی در کتابی تحت عنوان رئیس خانه یا کارمند اداره؟ عنوان می دارد که کانون حساس زندگی و کلاس تعلیم و تربیت اجتماعی بیشتر بر دوش بانوان است؛ یعنی پیشرفت، رکود، اصلاح و افساد جامعه در دست بانوان و به اراده آنهاست. بنابراین خانه داری کاری آبرومند و پر افتخار است. کسانی که محیط خانه را کوچک می شمارند و از خانه داری عار دارند، به حقیقت معنا و ارزش آن پی نبرده اند.

امینی در کتابی تحت عنوان همسر داری عنوان می دارد که خانم های تحصیل کرده باید برای دیگران سرمشق زندگی باشند و عملاً به آن ها درس خانه داری و شوهر داری بیاموزند، باید عملاً اثبات کنند که با سواد بودن نه تنها به خانه داری و شوهر داری لطمه نمی زند، بلکه راه و رسم زندگی را به آن ها یاد نمی دهد.

بستان در کتابی تحت عنوان خانواده در اسلام عنوان می دارد که الگوی تقسیم کار خانگی در خانواده حضرت علی (علیه السلام) و حضرت فاطمه (سلام الله علیها) الگویی است انعطاف پذیر که برخی نمونه های انعطاف نقش های جنسیتی را در شکل مشارکت مرد در فعالیت های خانگی و کمک زن به شوهر در تأمین هزینه های مالی مشاهده می شود.

من در این تحقیق کوشش کردم تا ارزش خانه داری در تحکیم خانواده از دیدگاه اسلام را در موارد زیر بررسی کنم.

۱- خانواده کانون محبت و رحمت:

یکی از عوامل سعادت خانواده که امید و حرکت را به ارمغان می آورد، محبت زن و شوهر به یکدیگر است. انسان نیازهای عاطفی دارد که نیاز به محبت، یکی از اساسی ترین آنهاست؛ او دوست دارد هم مورد محبت دیگران قرار گیرد و هم نسبت به آنها ابراز علاقه کند. زندگی بدون محبت برای او جاذبه ای نداشته و از آن گریزان است.^۱

رسول خدا(صلی الله علیه و آله وسلم) فرمود: "قول الرجل للمرأة إني أحبك لا يذهب من قلبها أبداً". سخن مرد به همسرش که من دوستت دارم هرگز از قلبش بیرون نخواهد رفت.^۲

آفریدگار حکیم، خانواده را کانون مودت و رحمت قرار داده است. مودت و رحمت، در واقع، جان مایه ی تحکیم پیوند خانوادگی است، هر چه قدر این جان مایه تقویت شود، نهاد خانواده مستحکم تر می گردد و آرامش بیشتری بر زندگی حاکم می شود.

خداوند متعال، به طور طبیعی، پیمان ازدواج را عامل پیدایش مودت و رحمت قرار داده و از این رو، گزارش شده که مردی خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) رسید و با شگفتی گفت: چگونه است که مردی با زنی ازدواج می کند که هرگز پیش از آن، نه او آن زن را دیده و نه آن زن، او را؛ اما همین که ازدواج صورت می گیرد و مرد بر زن وارد می شود و همدم می گردند، هیچ چیز برای آنها دوست داشتنی تر از دیگری نیست؟!^۳

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در پاسخ او، به قرائت این بخش از آیه ی مورد بحث^۴ (آیه ۲۱ سوره روم) بسنده کرد و فرمود:

وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً. و خداوند، میان شما مودت و رحمت نهاد.

بنابراین، برای هرچه گرم تر شدن کانون خانواده و بهره گیری بیشتر از برکات آن، ضروری است در جهت تقویت این مودت و رحمت خدادادی، برنامه ریزی های دراز مدت و همه جانبه ای صورت گیرد.

^۱ - محمدی ری شهری، تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن و حدیث، ص ۱۸.

^۲ - حرعاملی، وسائل شیعہ، ج ۱۴، ص ۱۰.

^۳ - سازمان بسیج جامعه زنان، کتاب سال صالحین، ۹۴.

^۴ - سوره روم، آیه ۲۱.

در تبیین فرق میان مودّت و رحمت گفته شده است که:

یک. مودّت، انگیزه ی ارتباط در آغاز کار است؛ اما در پایان که یکی از دو همسر، ممکن است ضعیف و ناتوان گردد و قادر بر خدمتی نباشد، رحمت، جای آن را می گیرد.

دو. مودّت، در بزرگتر هاست که می توانند به هم خدمت کنند؛ اما کودکان و فرزندان، در سایه ی رحمت، پرورش می یابند.

سه. مودّت، غالباً جنبه ی متقابل دارد؛ اما رحمت، یک جانبه و ایثار گرانه است.^۱

به گفته ی علامه طباطبایی:

خانواده، یکی از بارزترین جلوه های مودّت و رحمت است که از یک طرف، دو زوج را به یکدیگر پیوند می دهد و از طرف دیگر، باعث می شود که هر دو، بویژه زن، بر فرزندان خردسال خود – که در تأمین نیازهای حیاتی خویش عاجز و ضعیف اند – مهر بورزند و به پناه دادن، نگهداری، پوشش، تغذیه و تربیت آنها اقدام کنند و اگر این مهرورزی نبود، نسل بشر، منقرض می شد و نوع انسان، هیچ گاه امکان حیات نمی یافت.^۲

۲- ارزش خانه داری از دیدگاه اسلام:

موضوع خانه و خانه داری مسئله ای است که از زمان حضرت آدم (علیه السلام) تا به امروز مورد توجه بشر بوده است. زنانی که در امور خانه داری سلیقه و درایت کافی داشته اند مورد توجه و تشویق همگان خصوصاً همسران خود قرار گرفته اند. در سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها) به دفعات می بینیم که آن حضرت در امور خانه داری بسیار کوشا و موفق بوده اند و با کمترین امکانات بهترین و با صفاترین زندگی را برای همسر و فرزندان گراندیشان فراهم می کردند. در اهمیت خانه داری همین بس که اسلام کار زن در خانه را برای رفاه شوهر و فرزندان خویش مثل جهاد در راه خدا می داند. براساس آنچه از آموزه های اسلامی بر می آید اولویت ارزشی نظام اسلامی مسئله خانه داری زنان است، در پاره ای از روایات، خانه داری زن هم پایه وظایف مهم مردان چون جهاد در راه خدا در نظر گرفته شده است، بدین ترتیب آنچه در نظام اسلامی باید مورد تشویق قرار گرفته و با ارزش تلقی شود فعالیت های خانه داری است. خانه داری مقدس ترین و ارزنده ترین شغلی است که دستگاه آفرینش بر عهده بانوان گذاشته است.

^۱ - قرائتی، تفسیر نور، ج ۱۶، ص ۳۹۲.

^۲ - طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۱۶۶.

مهم ترین و حساس ترین وظیفه بانوان خانه داری و پرورش و تربیت فرزند است. در این باره پدر و مادر هر دو مسئولیت دارند لیکن سنگینی این کار معمولاً بر دوش مادران می باشد. این شغلی است که حتی اگر زنی در بیرون از منزل شاغل باشد نه تنها از دوشش برداشته نمی شود بلکه وظیفه ی اصلی او است. (علی محمدی،

۳- ارزش خانه داری در کلام رهبری:

خانه داری اگر چه از نظر شرعی بر زن واجب نیست و او حتی می تواند برای کارهای داخلی خانه از شوهرش مزد بگیرد، ولی چنین کاری، سنتی اسلامی است که پایه هایش را پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) بنا نهاده است و امام علی (علیه السلام) و فاطمه زهرا (سلام الله علیها) آن را پذیرفته و زندگی خود را براساس آن شکل داده اند.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

" خانه داری شغل نیست، هنر است. این که یک زن بتواند با تمام چالش هایی که ممکن است بر سر راهش قرار بگیرد، محیط خانه را گرم و صمیمی نگه دارد و آرامش را بر فضای خانه حاکم کند هنری بزرگ و یک جهادی واقعی است که شعبه ای از جهاد اکبر و جهاد با نفس محسوب می شود." ^۱

۴- راه و رسم خانه داری در تحکیم خانواده:

خانه، محیط کوچکی بیش نیست، اما نعمت بسیار گرانبهائی است. وقتی مرد از کارهای روزانه و سر و صداهای خارج خسته شد، به خانه پناه می آورد، وقتی از کشمکش ها، نزاحمات و ناملايمات زندگی به تنگ آمد، برای استراحت به خانه می آید، حتی وقتی از گردش و تفریح هم خسته شد، بدان جا پناه می آورد. آری، خانه، بهترین آسایشگاهی است که انسان می تواند بدون هیچ قید و بندی در آن جا استراحت کند، جای انس و مودت، صفا و صمیمیت، آرامش و استراحت است، پرورشگاه مردان و زنان با فضیلت است. مرکز شخصیت سازی و کلاس تعلیم و تربیت کودکان است، اجتماع کوچکی است که اجتماع بزرگ انسان ها را به وجود می آورد، ترقی و تنزل و صلاح و فساد اجتماع مربوط به همین اجتماع کوچک است، اجتماع کوچک خانوادگی با این که جزء اجتماع بزرگ محسوب می شود، در عین حال، از یک نوع استقلال داخلی برخوردار است. از این رو، اصلاح اجتماع را باید از اصلاح خانواده ها آغاز کرد.

^۱ - سازمان بسیج جامعه زنان، همان، ص ۵.

و در سخنی دیگر می فرماید:

بهترین زنان شما زنی است که خودش را خوش بو نماید، غذای مطبوع تهیه کند، در خرج خانه اقتصاد را رعایت کند. چنین بانویی یکی از عمّال و کارکنان خدا می باشد. و کسی که برای خدا کار کند هرگز با شکست و پشیمانی روبه رو نخواهد شد.^۱

زنی به رسول خدا عرض کرد: شوهر چه حقی بر همسرش دارد؟ فرمود:

باید مطیع او باشد، از فرمانش تخلف نکند، بدون اجازه او چیزی به کسی ندهد.^۲

و نیز از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نقل است که فرمود:

بهترین زنان شما زنی است که کم خرج باشد.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در پاسخ زنی که درباره حق شوهر پرسید، فرمود: حق شوهر بر همسرش این است که مطیع او باشد، از فرمانش سرپیچی نکند و بدون اجازه او چیزی به کسی ندهد.^۳

۵-۳-۲- قناعت:

کدبانوی خانه برای این که زندگی آرام و خوشی داشته باشد، باید به آن چه خدا روزی او کرده است، رضا دهد، زبان به اعتراض نگشاید و در خود احساس ناکامی نکند، قناعت یکی از صفاتی است که تضمین کننده آرامش و سازگاری در زندگی اجتماعی است و فقدان آن آرامش را از زندگی می رباید. امام علی (علیه السلام) درباره تفسیر آیه فَلْنُحْيِيَنَّه حَيَوْهً طَيِّبَةً (نحل، ۹۷) می فرماید: منظور از زندگی پاکیزه، زندگی با قناعت است.^۴

مهمترین نتایج ارزشمند قناعت، که در زندگی اجتماعی سایه می گسترد، عبارت است از:

۵-۳-۱- آسایش، راحتی و رضایت‌مندی

انسان به صورت فطری طالب راحتی و آسایش است. گاهی به اشتباه مصداق رفاه و آسایش را تشخیص می دهد. برای اینکه اشتباه نکند و حریص نباشد، باید بداند اولین ثمره ی شیرین قناعت، آسایش و راحتی است برای کسی که این ویژگی را دارا است. هنگامی که فرد به آنچه در اختیار دارد، اکتفا می کند و در زندگی،

^۱ - حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۵.

^۲ - همان، ج ۱۰۳، ص ۲۴۸

^۳ - کلینی، کافی، ج ۷، ۵۰.

^۴ - مجلسی، همان، ج ۱، ص ۸۳.

خود را با در نظر داشتن امکانات موجود، اداره می کند، سختی بسیاری از امور همچون فعالیت های طاقت فرسا، نگرانی از کمبودها، اظهار نیاز به دیگران و... را از خود دور می سازد.

۵-۳-۲- برخورداری از زندگی شیرین:

راحتی و آسایش ناشی از قناعت، زمینه برخورداری همسران از زندگی دلپذیر و گوارا را فراهم می سازد. این نتیجه ارزشمند با تعبیر گوناگونی در متون دینی بیان شده است. در روایتی از قناعت، به زندگی گوارا تعبیر شده است: عن الصادق (علیه السلام) خمس من لم یکن فیه لم یتهنأ العیش الصحه و الا من و الغنی و القناعه و الانیس الموافق؛ کسی که پنج چیز در او نباشد، زندگی برایش گوارا نیست. سلامتی، امنیت، بی نیازی، قناعت و همسر موافق.

۵-۳-۳- مصرف بهینه:

منظور از مصرف بهینه در این جا استفاده صحیح و بجا از امکانات زندگی خانوادگی و نعمت های الهی، صرفه جویی و پرهیز از اسراف و تبذیر است. ابان بن تغلب می گوید: امام صادق (علیه السلام) به من فرمود: آیا گمان می کنی وقتی خدا به کسی ثروت عطا کرده، برای احترام به او بوده، یا به کسی که چیزی نداده برای اهانت به او بوده است؟ نه، چنین نیست. مال، مالِ خداست و آن را به صورت امانت به کسی می سپارد و به او اجازه می دهد که به اعتدال از آن ها بخورد، بیاشامد، ازدواج کند و اضافه آن را به فقرا بدهد و نیازهای آن ها را بر طرف نماید. بنابراین هر کس این گونه رفتار کند، آن چه را خورده، آشامیده، و... ازدواج کرده، همه بر او حلال است و اگر چنین نکرد تمام بر او حرام است.^۱

۶- خانه داری و تربیت فرزند:

مهم ترین و حساس ترین وظیفه بانوان تربیت فرزند است. در این باره پدر و مادر هر دو مسئولیت دارند، ولی نقش مادر بیشتر و تربیت او مؤثرتر است و او اولین آموزگار است، ترقی و تنزل و پیشرفت و عقب ماندگی اجتماع در دست بانوان است.

این مادران هستند که می توانند با دانستن رمز و رموز تربیت و به کار بستن آن، فرزندان سعادتمند تربیت کنند و هم آنها هستند که با سرسری گرفتن و اهمال کاری، امر تربیت و یا ندانستن موازین و آداب تربیت، زمینه تباهی و فساد جامعه را فراهم سازند.

^۱ - سازمان بسیج زنان، همان، ص ۵.

دل انسان در دوران کودکی صفحه ای است که هر نقشی را می پذیرد؛ هنگامی که در این رابطه از طرفی، ارتباطی را که مادر با فرزند دارد و از طرفی آمادگی کودک برای پذیرفتن هر نقشی را در نظر بگیریم، می بینیم اهمیت و ارزش گفتار مبارک حضرت پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: الجنه تحت اقدام الامهات یعنی بهشت زیر پای مادران است، را بهتر درک کنیم.

یعنی، اگر مادران، کودکان خود را امروز با ایمان، درستکار، شجاع، بلند همت، خوش اخلاق، خیرخواه، خدمتگزار، بردبار، ظلم ستیز و... تربیت کنند، فردا با همین صفات عالی در جامعه ظاهر خواهند شد و جامعه ای با این مزایا به وجود خواهند آورد و فضای جامعه را فضای بهشت خواهد ساخت. اگر بر عکس، مادران در نتیجه ضعف ایمان و با جهل و بی سواد و یا ندانستن فن و رموز تربیت صحیح و یا اهمال کاری، فرزندانی تربیت کنند که بد اخلاق، دروغگو، ترسو، ستمگر، کوتاه فکر، بی اراده، تو سری خور، متملق، خود خواه، نادان، پول پرست و بی تقوا باشند، فردای جامعه، جامعه ای فاسد و منحط خواهد بود. بسیاری از خوی و خصلتهای خوب که هم اکنون در افرادی از جامعه می بینیم و یا با خوی و خصلتهای ناپسند برخی از اشخاصی مواجه هستیم. اینها ریشه در اخلاق و تربیت مادر دارد که از دوران کودکی در وجود آنها نهاده شده است.^۱

تربیت فرزند از همه شغلها بالاتر است. یک فرزند خوب اگر شما به جامعه تحویل بدهید، برای شما بهتر است از همه عالم. اگر یک انسان شما تربیت کنید، برای شما به قدری شرافت دارد که من نمی توانم بیان کنم... دامن مادر، دامن است که انسان از آن باید درست بشود. یعنی اول مرتبه تربیت، تربیت بچه است در دامن مادر و برای این است که علاقه بچه به مادر بیشتر از همه علایق است، یعنی هیچ علاقه ای بالاتر از علاقه مادری و علاقه فرزندی نیست.

بچه ها از مادر، بهتر چیز اخذ می کنند. آن قدری که تحت تأثیر مادر هستند، تحت تأثیر پدر نیستند، تحت تأثیر معلم نیستند، تحت تأثیر استاد نیستند. از این جهت بچه هایتان را در دامن تن تربیت اسلامی، تربیت انسانی کنید.^۲

بنابراین، پدران و مادران و بالأخص مادران در قبال فرزندان خویش و اجتماع، بزرگ ترین و سنگین ترین مسئولیت را خواهند داشت. اگر مطابق نقشه ی صحیح و برنامه ی دقیق تربیتی، در تربیت کودکان خویش اقدام نمایند بزرگ ترین خدمت را نسبت به اجتماع آینده خواهند نمود. و اگر در انجام این وظیفه ی بزرگ سهل انگاری کنند، در قیامت مسئول خواهند بود.

^۱ - مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، کارکرهای زن در خانواده، ص ۹۷.

^۲ - نوری همدانی، جایگاه بانوان در اسلام، ص ۴۵۲.

امام سجاد (علیه السلام) در این باره می فرماید:

حق فرزند بر تو این است که بدانی او از تو می باشد. بد باشد یا خوب ، با تو نسبت دارد. در قبال پرورش و تأدیب او و راهنمایی اش به سوی خدا و کمک کردنش به فرمان برداری مسئولیت داری. رفتارت با او رفتار کسی باشد که یقین دارد در مقابل احسان کردن به او پاداش نیک خواهد داشت و در برابر بد رفتاری کیفر بد خواهد دید.^۱

نتیجه گیری:

آنچه می توان نتیجه گرفت این است که موضوع خانه و خانه داری مسئله ای است که از زمان حضرت آدم (علیه السلام) تا به امروز مورد توجه بشر بوده است. زنانی که در امور خانه داری سلیقه و درایت کافی داشته اند مورد توجه و تشویق همگان خصوصاً همسران خود قرار گرفته اند. خانه داری زن هم پایه وظایف مهم مردان چون جهاد در راه خدا در نظر گرفته شده است، بدین ترتیب آنچه در نظام اسلامی باید مورد تشویق قرار گرفته و با ارزش تلقی شود فعالیت های خانه داری است. خانه داری مقدس ترین و ارزنده ترین شغلی است که دستگاه آفرینش بر عهده بانوان گذاشته است. اداره ی این پایگاه حساس زندگی و کلاس تعلیم و تربیت اجتماعی به عهده ی بانوان است؛ یعنی ترقی، تنزل، اصلاح و افساد اجتماع در اختیار بانوان و به اراده ی آن هاست. بنابراین، خانه داری شغل بسیار آبرومند و پر افتخاری است. از راه رسم خانه داری در تحکیم خانواده می توان به مرتب و آراسته سازی خانه، نظافت و بهداشت، آشپزی، تحمل مشکلات خانه داری و خدمت و از مدیریت در خانه داری در تحکیم خانواده می توان به سازماندهی خانه، تغذیه، مدیریت اقتصادی که شامل حفاظت از اموال شوهر، قناعت و مصرف بهینه اشاره نمود.

منابع:

*قرآن کریم.

۱- امینی، ابراهیم، همسر داری، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۷۸.

۲- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲ و ج ۱۴ و ج ۱۶، قم: مؤسسه آل بیت، ۱۴۰۹ق.

۳- خامنه ای، سیدعلی، مطلع عشق، تهرانک انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷.

۴- سازمان بسیج جامعه زنان ، کتاب سال صالحین،، معاونت تعلیم و تربیت سازمان بسیج مستضعفین، ۱۳۹۴.

^۱ - مجلسی، همان، ج ۷، ص ۶.

- ۵- طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ج ۱۶، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۸.
- ۶- صادقی، ملیحه، نقش مدیریت زن در چگونگی اقتصاد خانواده، تهران: دومین همایش ملی سبک زندگی و سلامت، ۱۳۹۷.
- ۷- قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۱۶، چاپ یازدهم، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن. ۱۳۸۳.
- ۸- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه: سید جواد مصطفوی، ج ۲، چاپ اول، تهران: کتاب فروشی علمیه اسلامی، ۱۳۶۹.
- ۹- محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، قم: دارالحدیث، ۱۳۸۷.
- ۱۰- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تحقیق و تصحیح جمعی از محققین، ج ۷۴ و ج ۷۵ و ج ۷۷ و ج ۱۰۳، چاپ دوم، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
- ۱۱- محدث نوری، حسین، مستدرک الوسائل، جلد ۲ و ج ۱۴، قم: مؤسسه آل بیت، ۱۴۰۸ ق.
- ۱۲- مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، کارکرهای زن در خانواده، تهران: نشر مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۱۳۸۹.
- ۱۳- نوری همدانی، حسین، جایگاه بانوان در اسلام، قم: انتشارات مهدی موعود، ۱۳۹۲.